

קב ונקי

כה' אלול תשע"ד

פרשת נצבים
וילך

להערות ולקבלת הגיליון: צבי וינברג רמת בית שמש zmw100@gmail.com \ 052-7614415

- מה הסיבה שכינו את אחד מהראשונים "בעל החוטם"?
- מדוע לוקין על כל לא תעשה הרי הוא ניתק לעשה של תשובה?
- מדוע היו אנשים שלא סמכו על פסקיו של ה"חיי אדם", ומה השיב להם?
- באיזה אופן מקיימים מצות עשה של "ובחרת בחיים"?
- מדוע הגרי"א מוילנא זצ"ל חזר בו מכוונתו לעלות לא"י?
- האם יש ענין לעשות "קידוש לבנה" במוצאי ז' אדר?
- מדוע יש ילדים שמתים בעודם תינוקים?
- על איזה דינים אמר ר' יהושע "כך שמעתי" בלי לפרש את דבריו?
- מהי הסגולה שכתב הגרי"ח פלאגי זצ"ל לחשוכי בנים?

מדוע לוקין על כל לא תעשה הרי הוא ניתק לעשה של תשובה?

ל(יא) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלות הוא ממך ולא רחקה הוא.

ע"י רמב"ן שהמצוה הזאת היא "מצות התשובה", ולא מדבר פסוק זה על התורה.

החיד"א ב"מדבר קדמות" (אות תי" ס"ק יז) הביא מה"נחלת בנימין" שהקשה איך לוקים על כל לא תעשה הרי הוא ניתק לעשה של תשובה, וכל לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו.

ותירץ דדוקא כשניתק לעשה פרטי הוא דדנין ביה לאו הניתק לעשה, אבל עשה דתשובה שהוא כללי לכל הלאוין לא אלים לנתוקי.

ובשדי המד (ח"ד עמ' 72) מביא מס' ילקוט הגרשוני שכי לתרץ ע"פ מש"כ הנודע ביהודה (או"ח קמא סי' ל"ה) דתשובה אינה מצילה את האדם מידי עונש ב"יד של מטה, שעיקרה היא החרטה ואין בית דין יודעים מה בלב האדם, וא"כ לא קשיא מידי דעשה דתשובה אינה מצילתו מן המלקות דגז"ה דתשובה לא תציל בעונש ב"יד של מטה.

מדוע היו אנשים שלא סמכו על פסקיו של ה"חיי אדם", ומה השיב להם?

ל(ג) ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה.

מה הסיבה שכינו את אחד מהראשונים "בעל החוטם"?

כ(ט,יט) לא יאבה ה' סלח לו כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא וגו'.

וכ' רש"י יעשן אף ה' - ע"י כעס, הגוף מתחמם והעשן יוצא מן האף, וכן "עלה עשן באפיו", ואע"פ שאין זו לפני המקום, הכתוב משמיע את האוזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ.

בלקט יושר (לתלמיד התרומת הדשן או"ח עמ' קיט) מביא על מידת "ארץ אפים", מאריך אפו ואינו ממחר ליפרע שמה יעשה תשובה, משל לאדם שיש לו חוטם ארוך שאינו נח לכעוס, כי העשן אינו עולה במהרה.

בסדר הדורות (ה' אלפים לו) מביא שבעל מחבר ס' הסמ"ק רבי יצחק מקורביל כינו אותו ר' יצחק "בעל החוטם", משום שהיה לו חוטם גדול.

אולם בספר קורא הדורות (דף כד) כ' שקראו אותו "בעל החוטם" לפי שהיו לו שערות על החוטם.

הכינוי "בעל החוטם" נמצא בגמרא (תענית כ"ט.) על רבן גמליאל, וכתב שם רש"י שם, בעל החוטם - בעל קומה וצורה, לשון אחר: גדול הדור.

וצריך ברור בכינוי שכינו כן את אחד מגדולי הראשונים, והרי זה נקרא מכנה שם לחברו, וגם מספר בגנות חברו.

ומצאתי שמרן הבן איש חי בשו"ת תורה לשמה (סימן תכא) נשאל על מי שחוטמו גדול אם מותר לקוראו בעל החוטם, האם חשיב זה גנות והוא בכלל לשון הרע, וע"ש.

בכלל המצוה "ובחרת בחיים" ואני מקוה שתרצה לחיות ותוליד בן זכר טוב¹.

לשמע הדברים האלו התאמץ רבי אברהם מרדכי וישב על מיטתו ואמר "רבונו של עולם תן לי במתנה עוד שנות חיים ותזכני להוליד בן זכר ואקרא את שמו יהודה ואקיים מה שנאמר הפעם אודה את השם".

השי"ת הקים אותו מחוליו ובאותה שנה נולד לו בן הוא האדמו"ר מגור הגאון הקדוש רבי יהודה אריה לייב בעל המחבר "שפת אמת".

מדוע הגר"א מוילנא זצ"ל חזר בו מכוונתו לעלות לא"י?

(לא, ב) **ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי לא תעבר את הירדן הזה.**

ידוע ומפורסם שהגר"א מוילנא זצ"ל התחיל לעלות לארץ ישראל ובאמצע הדרך חזר בו וסב על עקבותיו, ונאמרו ונכתבו הערכות שונות מה היתה הסיבה לביטול הנסיעה וכיצד ראה כי אין לו רשות מן השמים, כמו שאמר לבנו (נדפס בהקדמת בניו לביאור הגר"א לשי"ע או"ח) שהפציר בו לגלות את הסיבה, "אין לי רשות מן השמים".

וישנה שמועה (מובא בס' "הגאון" עמ' 468 הע' 14) המספרת שהגאון כבר ישב על האניה בדרכו לא"י אלא שלפתע נפל מידי ספר תנ"ך ונפתח לנגד עיניו בפסוק הנ"ל "לא תעבור את הירדן הזה", וראה בזה הגאון כי מן השמים מבקשים למנוע את נסיעתו.

בס' עליות אליהו (הערה פ"ו) כי "שמעתי מפי מו"ר הגאון מ' אליהו זצ"ל אב"ד דקאליש [הוא ר' אליהו רגולער תלמיד הגר"ח מוולוז'ין] כי ברור לו ממעשים וכן מכתב יד קדשו, כי הגאון ני"ע היה ניצוץ משה רבינו ע"ה, ועל כן לא נתנו לו רשות מן השמים ליכנס לארץ".

והרד"ל שם תמה מהעובדה שרשב"י ועוד אחרים היו מנשמת משה רבינו ע"ה כמבואר בס' הגלגולים (למהרח"ו פל"ה) ובכל זאת עלו ובאו לא"י.

ור' אברהם שמחה מאמציסלאב שם ג"כ פקפק בטעם זה וכי "לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי, מכמה טעמים".

אולם בס' תולדות יצחק (לר' יצחק כהנא תלמיד ר' אייזיק חבר זצ"ל עמ' ק"ט) כתב ג"כ כהר"א ראגולר עי"ש.

האם יש ענין לעשות "קידוש לבנה" במוצאי ז' אדר?

כ' רש"י "אנכי היום" - היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי ביום זה אמות, ובגמ' מגילה (ג:) איתא שבז' אדר נולד ובז' אדר נפטר משה,

בגמ' עירובין (נה) דורשים ממ"ש "ולא מעבר לים היא" שלא תמצא את התורה לא בסחרנים ולא בתגרים.

בעל החיי אדם בהקדמה לספרו "חכמת אדם", כי "והנה ידעתי כי יתלחשו עלי ויאמרו הגם שאול בנביאים הלא זה האיש ידענו בו שהיה מסוחר ארץ פרנקפורט ולייפסיג יותר מט"ו שנים ותורתו אימת נעשית.

והתורה העידה "לא מעבר לים" שאינה מצויה לא בתגרנין ולא בסחרנין.

דע לך אחי כי נסיעתי למרחקים לא היה לקבץ עושר חלילה, יעיד עליו אדון הכל רק לפרנס בני ביתי וכו', והגם שנסעתי למרחקים והייתי סוחר אף חכמתי עמדה לי כי בנסיעתי לדרך דעתי עליה ובישיבתי בחנות דעתי עליה, ותיתי לי שאפילו בשעת משא ומתן פעמים הרבה היה דעתי עליה בהרהור פירוש או קושיא ובפרט בששה מצוות (התמידיות) שכתבתי בחיי אדם כלל א' וקיימתי בעצמי (משל"ד, ה) "אל תעזביה ותצרך".

באיזה אופן מקיימים מצות עשה של "ובחרת בחיים"?

(ל, ט) **העדתי בכס היום את השמים ואת הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך.**

רבינו יונה ב"שערי תשובה (שער ג אות י"ז) כתב: "ודע כי המעלות העליונות נמסרו במצות עשה, כמו מעלת הבחירה, שנאמר "ובחרת בחיים".

וע"פ דבריו כ' החרדים (פרק ט"ו) שבכל עת שמזדמן לפני האדם איסור או ספק איסור והוא פורש, מקיים מצות עשה זו.

ומביא החרדים מיד את הר"ן (בסוף פ"ק דקדושין) שכ' שכשאומרת הגמרא "ספיקא דאורייתא לחומרא", היינו שמדבר תורה הוא שצריך להחמיר ולא מדברי סופרים, וכתב שכן דעת רש"י, ודלא כהרמב"ם דהוי לחומרא מדברי סופרים.

ובביאור דבריו שהביא את דברי הר"ן אחרי שהביא את דברי ה"שערי תשובה", נראה שלמד שלפי ה"שערי תשובה" הדין דאורייתא שצריך להחמיר בספיקות נובע מחמת מצות עשה של "ובחרת בחיים".

ומביא שם מה שכ' בתשובות הר"ן (סי' ע"ט) "שאפי' בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק, ועל אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות שהן כבשונו של עולם".

דבר מעניין בענין "ובחרת בחיים", מביא בס' "עבד המלך" כאן (לר' שמואל הומינר זצ"ל), שהרב הצדיק ר' אברהם מרדכי בנו של החידושי הרי"ם חלה בצעירותו במחלה קשה והרופאים אמרו שהוא מסוכן מאד ואין רואים שום תרופה למחתו, החידושי הרי"ם ניגש לבנו ולחש לו באזניו, "תדע שמצוה על האדם שירצה לחיות בעולם ויש דעה בין המחברים שזה

¹ אפש"ל שהוסיף לו ענין לידת הבן ע"פ סוף הפסוק "ובחרת בחיים לעמך תחיה אתה וזרעך"

על איזה דינים אמר ר' יהושע "כך שמעתי" בלי לפרש את

דבריו?

בירושלמי יבמות (ח:) מובא שאמו של ר' יהושע היתה מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה.

ולפי"ז מבאר ה"משך חכמה" ענין המרגלית טובה שאמר ר' יהושע "בקשתם לאבדה ממני" שלו יאות המאמר "והטף למה באים", כמרגלית טובה לבעליה שאף אמו עשתה כן.

שמעתי פעם שמופיע במשניות ג' פעמים, שר' יהושע אומר על דין מסוים "כך שמעתי" ולא מפרש את דבריו, ור' עקיבא או בן עזאי אמרו "אנו נפרש את דבריו", (עי' פסחים ט, יבמות ח, ד, ופרה א, א).

והביאור בזה שדינים אלו שמעו אזניו בהיותו תינוק כשהיה בבית המדרש ולא הבין את משמעותם, אלא שזכר את המילים, וכשבגר ואמר את הדינים, באו אחרים ופירשו את דבריו.

מהי הסגולה שכתב הגר"ח פלאגי זצ"ל לחשוכי בנים?

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל.

הנה המצוה האחרונה במנין תרי"ג היא מצות כתיבת ס"ת הנלמדת מפסוק זה, והמצוה הראשונה היא מצות פריה ורביה,

וכ' בס' "ברכת מועדיך לחיים" (להגר"ח פלאגי זצ"ל חלק א' דרוש א' לס"ת) "שמעתי מפי קדוש אבינו מלכינו הגאון המפורסם מרן זקני ז"ל [בעל החקרי לב] דקבלה בידם דכמה חשוכי בנים שלא הולידו כלל על ידי שקיימו מצות כתיבת ס"ת זכו להיבנות והולידו בנים ובנות, ע"כ.

ואפשר שלשיטת הרא"ש (מובא בטור יו"ד סי' ר"ע) שהאידנא שכותבין ס"ת ומניחים אותו בבית הכנסת לקרות בהם ברבים, מצות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהם להגות בהן הוא ובניו.

א"כ ה"נ בנידון דידן אפשר שהסגולה בזה גם להוציא ספר כדי שבזה יזכה שיהגו הוא ובניו.

בספר חסידים (אות תתעד) מובא "מעשה באיש אחד שנתן לאשתו זקוק (מטבע) שתקנה בו מעיל, אמרה לו אותו זקוק תן לי ותן לי רשות לקנות בו ספר או אשכיר סופר שיכתוב לי ספר ואשאיל ללומדים שילמדו בו, והרתה וילדה בן וכל אחיו היו עמי הארץ כי אם אותו בן היה למדן".

וכן הובא בס' מעבר יבוק (שפת אמת פכ"ו) "אשה שקונה ספרים להשאלן לאחרים ללמוד זוכה לבנים תלמידי חכמים".

ובשו"ת שבות יעקב (ח"י"ג סי' ל"ב) נשאל באופן שיצא ז' אדר ביום חמישי, ויש שרצו לעשות קידוש לבנה בליל שישי ולא לחכות למוצאי שבת, וטעמם עמם דהרי כבר עברו ז' ימים מהמולד והגיע זמן קידוש לבנה, ואמנם בזמן רגיל היו מחכים למוצאי שבת כדון, אולם כיון שיום חמישי ז' אדר הוא יום פטירתו של משה רבינו ע"ה, וכניסת יהושע לתפקיד מנהיג של כלל ישראל שעליו נאמר "שפניו כפני לבנה" נמצא שיש ענין מיוחד לקדש הלבנה בליל שישי.

והשיב להם שזה טעם פגום מעיקרא, ולא ידעתי מאין יצא להם טעם זה וכו', ומה בשורה טובה יש כאן שנסתלק משה וניתן רשות ליהושע שהוא רק "כפני הלבנה" עד שאמרו בש"ס אי לאותה בושא ואוי לאותה כלימה, ומה גם שניתן כבר ליהושע רשות קודם מיתת משה, ועוד מה בשורה טובה יש כאן כיון שגם יהושע כבר נסתלק עם כל הדורות הראשונים והדור יתום נשאר לפנינו, ואין לנו לבדות חידושי דינים נגד השו"ע בלי ראייה מספקת וראוי לגעור באותן שרוצין לעשות כן.

מדוע יש ילדים שמתים בעודם תינוקים?

(לא, יב) **הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו'.**

בגמ' חגיגה (ג: ומובא ברש"י כאן) מובא מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום, אמרו לו תלמידך אנו ומימך אנו שותין, אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה, שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה, ובמה היתה הגדה היום, אמרו לו בפרשת הקהל, ומה דרש בה "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין כדי ליתן שכר למביאיהן, אמר להם מרגלית טובה היתה בידיכם ובקשתם לאבדה.

בשפתי כהן עה"ת (להר"ר מרדכי כהן מגורי האריז"ל) מביא כאן דבר נורא, וז"ל:

שמעתי שהיה קשה לר' יהושע התינוקות שהם מתים שהם קטנים מה תועלת בביאתם לעולם אם אין להם חיים, כי אם יש להם חיים הרי אמר "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות" כי אפשר לנקות עוון אביהם בדבר אחר ולא במיתת הבנים, אלא ודאי אין להם חיים, וא"כ למה הם באים.

וכשמע ר' יהושע שבאים כדי לתת שכר למביאייהם אמר מרגלית טובה, שבזה נתרצה הקושיה, כדי לתת שכר למביאייהם שהם האב והאם ובפרט אם הוא בן זכר שמזכה אביו ואמו למילה שמליו אותו ושמחין במצוה ועושים לו סעודה, ושמשתדלים בקיום מצוות פריה ורביה, כך שמעתי" עכ"ל.